

הלכות והליכות פורים

מפסקי מרן הגאון הגדול רבי שלמה קורח זצ"ל על פי ספריו "עריכת שולחן – ילקוט חיים"

נשיאת כפים בתענית

- א. בכל תענית ציבור יש נשיאת כפים במנחה [כשמתפללים סמוך לשקיעת החמה], חוץ מיום הכיפורים ומעשירי בטבת שחל בערב שבת.
- ב. כהן שאינו מתענה יכול לישא כפיו.

רחיצה בצום

בצומות (חוץ מיום כיפור ותשעה באב) מותרים ברחיצה ואפילו בחמין, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשיש המיטה, ואין צריך להתענות בהם מבעוד יום.

תפילין בצום במנחה

- א. יש נוהגים להניח תפילין בכל תענית במנחה, והטעם, שהמתענה ישלים מאה ברכות כשיניח ציצית ותפילין במנחה (מהר"ץ) ויש שאין נוהגים כך.
- ב. כשמניחים תפילין במנחה, כגון בתעניות, חולצים התפילין לתפילת ערבית, ואם מתפללים ערבית מבעוד יום חולצים כשאומרים "כימי השמים על הארץ".

טעימה ורחיצת הפה בתענית

- א. מעיקר הדין השרוי בתענית יכול לטעום התבשיל אם יש בו מלח או תבלין עד כדי שיעור רביעית. ואפילו לטעום כמה פעמים, בכל פעם עד רביעית ובלבד שיפלוט, והמנהג שאין טועמים וכל שכן עד רביעית [וביום כיפור ותשעה באב אסור לטעם כלל מעיקר הדין].
- ב. מותר לצחצח שיניים בתענית ציבור וכל שכן בתענית יחיד, ויכול לרחוץ פיו כל פעם ברביעית ולא יותר, עד שינקה פיו [מלבד ביום הכיפורים ותשעה באב שאסור לצחצח שיניים].
- ג. כשרוחץ פיו טוב שיכופף צווארו כדי שלא יזובו מים לגרון.
- ד. מותר ללעוס עצי קינמון ושאר בשמים ועץ מתוק ללחלח גרונו ולפלוט [חוץ מיום כיפור ותשעה באב שאסור].
- ה. מעיקר הדין מותר ללעוס מסטיק אם אין בו שום טעם אלא לגרום לו לריבוי הרוק, ועל כן מי שמתקשה בצום ולעיסת מסטיק ללא כל טעם יכולה להקל עליו שלא ישבור את הצום, אפשר להקל לו, ובבליעת רוק אין כאן מעשה שתיה כלל. אבל נהגו להחמיר לפי שלעיסת מסטיק הוא מעשה גרירת מים לפיו.
- ו. אם עלה לפיו מאכל שאכל ומשקה ששתה, אסור לחזור ולבלועם ו"מ"מ אם חזר ובלע פטור, דלא נחשב 'ראוין', אע"פ שהן ראוין לעצמו, כיון שאחרים נפשם קצה מזה ודבר מאוס הוא.
- ז. בתענית אסתר, מי ששכח או אפילו הזיד ואכל, חייב על כרחו להמשיך אחר זה את צומו, ואינו יכול ללוותו ולומר שיצום יום אחר במקום זה.

לבישת בגדי שבת בפורים

- א. בליל פורים וביום הפורים לובשים בגדי שבת ויום טוב.
- ב. "בערב פורים תהינה רגליו קלות כְּאֵילָנֹת לבוא לבית הכנסת להתפלל מנחה וערבית, שֶׁשׁ וְשֶׁמֶח בישועת א-להינו. וילבש בגדי ששון ותפארת ויקר לכבוד היום ולכבוד מצות קריאת המגילה, וקדושת יום פורים מתחילה מהלילה עד למחרתו מוצאי יום פורים" [מהר"ץ]
- ומהר"ץ העיד: "ראיתי מילדותי זקני תורה וכל העם לובשים בגדי יקר ומתעטפים לבנים, ששים ושמיים לעשות רצון קונם".

פרשת זכור / פרשת פרה אדומה

- א. כתב מרן השולחן ערוך (סימן תרפ"ה סעיף ז) יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותם מאורייתא. עכ"ל. ורובם ככולם לא דקדקו להחשיבן כחיוב דאורייתא.
- ב. בפרשת זכור לכתחילה לא יעלה קטן, ואם עלה, צריכים הציבור לומר אחריו מילה במילה בלחש, שאין מצות זכירה תלויה בקריאה בספר תורה דוקא. (מהר"ץ)

תענית אסתר

- א. בתענית שלושה עשר באדר המנהג לקבוע שיעור בבית המדרש כשאר כל הימים.
- ב. יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר, ולא פשט מנהג זה.

לילה שלפני התענית

כל התעניות שמותר לאכול בהם בלילה, אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר. אבל אם ישן שינת קבע, אינו חוזר ואוכל אלא אם כן התנה לפני השינה שיקום לאכול, אך יכול הוא לשתות גם בלי תנאי, ומנהגינו היה לילך לישון ולהתעורר לפני עלות השחר לסעוד.

תפילת עגנו

- א. מנהגינו לומר "עגנו" בכל התפילות ערבית בליל התענית, שחרית ומנחה.

שליח ציבור בתפילת התענית

- א. אין למי שאינו מתענה להיות שליח ציבור בתענית ציבור.
- ב. תנאים הראויים לשליח ציבור בתפילת תענית. א) שאינו בעל עבירה, לא הוא ולא בניו ולא קרוביו ולא הנלוים אליו; ב) עבודתו קשה בשדה [וכל כיוצא בזה]; ג) מטופל בילדים ופרנסתו דחוקה; ד) פסוקי התנ"ך שגורים ברהיטות בפיו.
- ג. אם אירע שעבר לפני התיבה מי שאינו מתענה, יאמר ב"שומע בתפילה" "עגנו ביום צום התענית הזה".
- ד. אם אין שליח ציבור אחר, מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה משיבטלו קדיש וברכו.
- ה. בתעניות אם מתפללים תפילה אחת בקול רם, רק שליח ציבור אומר "עגנו" ברכה בפני עצמה, והציבור המתפללים עמו יאמרו ב"שומע תפילה", ולפיכך צריך שליח צבור לומר ברכת "שומע תפילה" לאט לאט כדי שיתחילו "רצה" ביחד.

קריאה בתורה בתענית

- א. אין עולה לקרוא בתורה בתענית ציבור מי שלא התענה.
- ב. כהן שאינו מתענה, אפילו קראוהו לעלות לתורה אינו עולה (ועיין ב"עריכת שולחן" [סימן קלה סעיף ו, יב], כשהכהן לא עולה מה שחששו והצריכו לצאת מבית הכנסת דוקא בציבור לא קבוע והוא גדול עד מאוד אבל ברוב בית הכנסת וכל שכן בקהלינו שכולם קבועים ומכירים אחד את חברו שנים רבות, וגם אבותיהם ידועים, ומוחזקים מי כהן, מי לוי ומי ישראל, על כן האידנא אין כל חשש).
- ג. אם מכל מקום עלה לתורה מי שאינו מתענה, אין בזה איסור ולא הוא ברכה לבטלה.

ברב עם הדרת מלך

- א. מגילה בארבעה עשר ובחמישה עשר צריך לחזר אחר עשרה משום פרסום הנס. ואם אין עשרה אנשים, מצרפים נשים לעשרה. ואם אי אפשר לצרף נשים, קוראים אותה ביחיד, והכל בברכה תחילה וסוף.
- ב. מצוה ללכת לבית הכנסת לשמוע קריאת המגילה בציבור, משום ברוב עם הדרת מלך, אפילו יש מאה אנשים בביתו.
- ג. מי שקשה לו לילך לבית הכנסת והוא סמוך לה ושומע הקריאה, אם כיון לבו לצאת ידי חובתו, קיים מצות קריאה ברוב עם.
- ד. אם בעירו כבר קראו את המגילה בצבור, והוא עדיין לא קראה, קוראה יחידי אפילו לכתחילה.

פתיחה לקריאת המגילה

- א. לפני שמברך החזן ברכות המגילה, תקנו הראשונים שיקרא פסוקים כדברי פתיחה המתחילים "חסדי ה' אזכיר" וכו', ככתוב בסידורים. וענינם, תוכן מהמגילה בקצרה, ושבח לבורא עולם שעשה נס לאבותינו וגמלם חסד (מהר"ץ).
- והוסיף רבינו זצ"ל – ולי נראה להוסיף טעם לתקנה זאת; משום שבכל המגילה לא נזכר שמו יתברך. ולא נזכר כי כל מה שאירע הוא בהשגחת הבורא, על כן תיקנו רבותינו מחדרתם ואמונתם, דברים מפורשים על זה בקריאת פסוקי "חסדי ה'" וכו', ותמצית ענין המגילה כחלק מקריאת המגילה. וכן בקריאת הכתובה תקנו קדמוננו פסוקי פתיחה "בשם רחמן" וכו' להזכיר שם שמים.
- ב. כל נוסח הפתיחה הנזכר לעיל כתוב על עמוד נפרד מהמגילה, וכן כתובות בו הברכות ונוסח "ארור המן" ו"ברוך מרדכי" וכו', והמילים "זכור לטוב" הנאמרות על חרבונא, כתובות בראשי תיבות "זל"ט" בכל המגילות ישנות וחדשות.

ברכות המגילה

- א. קודם שקורא המגילה מברך ג' ברכות, "על מקרא מגילה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו".
- ב. ברכת "שהחיינו" אחר ברכת "שעשה נסים". ואין מברכים "שהחיינו" אלא בלילה בלבד.
- ג. בברכת "שהחיינו" על קריאת המגילה יכוין גם על משלוח מנות ועל סעודת פורים. אבל מי שאין לו מגילה, לא יברך "שהחיינו" על משלוח מנות ועל הסעודה (דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויום טוב, ולא תיקנו כלל ברכה עליהם).
- ד. אם דיבר בין הברכה לתחילת הקריאה צריך לחזור ולברך.
- ה. אין לדבר בשעה שקוראים את המגילה. ואם עבר הקורא ודיבר, אינו הפסק כיון שאינו מדלג [אבל גוערין בו] ואין צריך לחזור. אבל אם השומע דיבר והקורא המשיך לקרוא, לא יצא ידי חובתו, שהרי אם לא שמע, אפילו תיבה אחת, לא יצא.

הקורא מגילה לנשים

- א. מי שצריך לקרוא לנשים, צריך תחילה לשמוע קריאת המגילה בציבור, דמצוה שיצא הוא בקריאת הציבור, ואחר כך יקראנה לנשים. (ופשוט שאם יקרא לנשים תחילה יצא גם כן בעצמו, שאין הקריאה בציבור מעכבת).
- ב. הקורא לנשים, אף על פי שכבר יצא ידי חובתו, חוזר ומברך להן כל הברכות.

מנהגים בקריאת המגילה

- א. קריאת המגילה אינה בהפסקות בסוף פסוקים כקריאת התורה. וביאר מהר"ץ, טעם א' – לפי שבתנ"ך שעברו כמה שנים מימות משה עד שבא עזרא ומפני זה שכחום, לכן חזר עזרא ויסדם. ולפי שהוא ז"ל הפסיקם, לכן אנו מפסיקים בהם, אבל המגילה שהיא

קרובה לזמן עזרא, וכל ישראל עדיין היו נזכרים פסוק הפסוקים, לכן לא הוצרך לפסקם, ולפי שהוא לא הפסיקם, לכן ציוו חז"ל שלא יפסוק הקורא בהם, דאף על פי שמרדכי הפסיקם, אנו בתר עזרא גרידינן.

טעם ב' – דבמגילה כתיב "ככתבם" לומר שתקרא כמו שהיא כתובה ואין חיוב להפסיק כמו בספר תורה, מאחר שלא הפסיקם עזרא כמו בספר תורה.

טעם ג' – שצריך לקרואה כאיגרת.

ב. הפסוקים שכופלים לקרותם על ידי הקהל הם –

"איש יהודי".

"ויתלו את המן".

"ומרדכי יצא" [ויש שאינם כופלים פסוק זה]

"ליהודים היתה אורה".

"כי מרדכי היהודי".

ומנהגינו שהחזן קורא פסוקים אלו תחילה מתוך המגילה, ואחר כך הקהל כופלים. ומנהג זה לשמחה בעלמא לתינוקות שיתנו דעתם.

- ג. אחר סיום קריאת המגילה והברכה, אומר החזן (שקרא את המגילה) "ארור המן" והקהל עונים "ברוך מרדכי" ועושים כך שלש פעמים. ואחר כך הופך הסדר ואומר החזן "ברוך מרדכי" והקהל עונים "ארור המן" גם כן שלש פעמים ואחר כך אומר החזן "ארורה זרש", והקהל עונים "ברוכה אסתר". אומר "ברוכה אסתר", ועונים "ארורה זרש". אומר "ארורים אויבים", ועונים "ברוכים ישראל". אומר "ברוכים ישראל" ועונים "ארורים אויבים". וחוזרים על כל אחד שלוש פעמים ובסיום אומרים כולם כאחד "ברוכים ישראל וגם חרבונה זכור לטוב". ומה שחוזרים להפך 'ארורים אויבים' – 'ברוכים ישראל', הוא מטעם פשוט, כדי שגם החזן וגם הקהל יארו ויברכו.

- ד. בברכת "האל-הרב את ריבנו" בסיום המגילה, המנהג לענות אמן בסיומה בלבד. (ומנהג קדמונים היה לענות אמן אחר כל ענין וענין).

גדרי חיוב לצאת ידי חובת מגילה

- א. הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומע. והשומע צריך שיכוין לצאת. ואם הקורא שליח ציבור, מסתמא דעתו על דעת כל השומעים, אפילו הם אחורי בית הכנסת, והם צריכין לכוין דעתם לצאת.
- ב. גם אלו שבבית הכנסת ומסיחים דעתם בדיעבד יצאו ידי חובה, וסגי בכך שיכוונו מתחילה לילך לבית הכנסת ולקיים המצוות ולהתפלל ולקיים מצות קריאת המגילה.
- ג. אם השומע לא שמע תיבה אחת לא יצא, אבל אם שמע ולא כיון בכל תיבה, יצא. [וכתב ה"משנה ברורה", קודם שמתחיל לקרוא יכוין על כל הקריאה, זה לצאת וזה להוציא, ותו אין צריך לכוין בכל הקריאה וכו'].
- ד. אם הגיה מגילה והתכוין לצאת בקריאה זו, יצא ידי חובתו.

דיני קריאת המגילה

- א. אין אדם רשאי לקרוא את המגילה אלא אם כן נתנו לו רשות, לבד אם הוא קבוע.
- ב. מי שיש בידו מגילה שאינה כשרה שומע ושותק. והטעם כי כשקורא נותן דעתו בקריאתו במגילה הפסולה, ואינו משגיח למה שאומר השליח ציבור.
- ג. ראוי לגעור במי שמסייע על פה לקורא.
- ד. יכול אדם לקרוא את המגילה ולפרש ענין קריאתו, אבל לא יפסיק בענין אחר, ובדיעבד יצא אפילו הפסיק בענין אחר. אם לא דילג שום מילה.

חליצת התפילין

אין לחלוץ התפילין מיד אחר תפילת שחרית, אלא אחר קריאת המגילה דדרשינן "ויקר" דכתיב במגילה זה תפילין.

נשים במגילה

א. נשים חייבות במקרא מגילה.

- ב. אם אינן באות לבית הכנסת לשמוע הקריאה קוראים להן בבית בברכה תחילה וסוף [ויש שקראו להן בלא ברכה, מפני שחששו לברכה לבטלה, מחמת שמסויחות דעתן או נכשלות בשיחה]. ואסור להן להסיח דעתן בשעת הקריאה וכל שכן לְדַבֵּר.
- ג. אשה מוציאה את האנשים בקריאת המגילה, כשאינן מי שיוודע לקראו.
- ד. אשה אינה מוציאה את הרבים בקריאת המגילה, כיון שיש בזה זילותא של צניעות, וגם קול באשה ערווה.

קטנים במגילה

- א. קטנים שהגיעו לחינוך חייב אביהם לחנכם לשמוע מגילה. והמנהג להביא קטנים לבית הכנסת לשמוע קריאת המגילה אפילו לא הגיעו לחנוך [אבל קטנות לא הביאו לבית הכנסת כי אם בשמחת תורה. וכל הנשים מינקותן ועד זקנותן מקומן אך ורק בעזרת נשים]. ומקפידים מאוד שלא יבלבלו את הקריאה ברעש כל שהוא.
- ב. אין מחנכים את הקטנים לקרוא את המגילה כדרך שמחנכים אותם לקרוא בתורה וההפטרות. שהרי במקרא מגילה המצוה לשמוע, ורק אחד קורא המגילה, ואילו בקריאת התורה כל אחד קורא בעצמו בתור שלו.

לצאת ולהוציא ידי חובה דרך הטלפון וכיוצא

- א. השומע קריאת המגילה דרך טלפון או רדיו אינו יוצא ידי חובה. כיון שהעברת הקול היא על ידי זרם חשמלי. [ובדיני ש"ץ כתב רבינו זצ"ל, – אסור להשתמש במקרופון וכל כלי הגברת קול, משום דרכי הגויים בתפילתם, ומשום דרך הצדוקים (רפורמים) שבדורינו, שהם כופרים אפילו בתורה שבכתב, רח"ל].
- ב. השומע על ידי "אזניה חשמלית" אינו מוציא אחרים ידי חובתם.

דין כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון

- א. כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינם מוקפים עכשיו, קוראים את המגילה (וכן שאר מצות היום) ביום חמשה עשה באדר, אפילו אם הם בחוצה לארץ. וכן הכפרים הנראים מן הכרך אפילו רחוקים הרבה, או שהם סמוכים לכרך בתוך מיל אפילו אינם נראים מן הכרך, קוראים ביום חמשה עשר. אבל כפרים ועיירות גדולות, וכרכים שאינם מוקפים חומה מימות יהושע בן נון, קוראים ביום ארבע עשר.
- ב. כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע או לא והוא מוקף כעת חומה, קוראים את המגילה גם ביום ארבע עשר וגם ביום חמשה עשר, ואין מברכים אלא בארבעה עשר. וסמוכים ונראים קוראים רק בארבעה עשר.
- ג. בן עיר שהלך לכרך, או בן כרך שהלך לעיר, אם כשהלך היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה של המקום שהוא בו עתה, קודם אור היום, ונתעכב ולא חזר, קורא כמקומו שיצא ממנו, ואם לא היתה דעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם.

שמחת הילדים

ברחובות תולים הילדים דמות המן על עץ וזורקים עליו חיצים ואבנים, ויש שהיו מריצים הילדים דמות על גלגלים מעץ ומכרזים "הנה המן בא על סוס צולע, זועם ומתפוצץ", והכל בלשון ערבי ובחרוזים, וכל זה דוקא לאחר קריאת המגילה ביום.

ה. יש אומרים שאם אין מגילה כשרה כלל קוראים בחומש מודפס ולא לצאת ידי חובה אלא לזכרון הנס בעלמא, בלא ברכה [וכיון שפיסולה תלוי ביד אדם לתקן, ולכל היותר שנה אחת ידחקו, אבל לשנה שניה יהיו חוטאים אם לא יכתבו ויתקנו המגילה].

- ו. אם קרא במגילה גזולה, בדיעבד יצא ידי חובתו, ובלבד שלא יברך, וכיון שעשית המצוה היא בקול, לא הוי מצוה הבאה בעבירה, שאין גזל בקול (שולחן ערוך סימן תרצ"א סעיף יא).
- ז. פסק רבינו זצ"ל – הרב "שתילי זתים" פירש שם (ס"ק לא) שבמגילה גזולה לא הוי מצוה הבאה בעבירה שאין גזל בקול (לבוש). ולא יברך וכמו שנתבאר סימן תרמ"ט. עכ"ל.
- ואע"פ שגזל המגילה, מכל מקום כיון שעשיית המצוה היא בקול לא נחשב מצוה הבאה בעבירה.
- ולפי זה יש ללמוד מכאן שאם מעתיק מ"קלטות" שירים וכל כיוצא בזה אינו חייב לשלם למחבר, שהרי לא גזלו, אע"פ שמטעם הממשלות בכל העולם חייבים לשלם להם, ונקרא בפייהם "זכויות יוצרים".
- ולכאורה יכול להעתיק לעצמו שירים וכל כיוצא בזה, משום שאין גזל בקול, אך לע"ד אע"פ שבדיני אדם פטור משלם, אבל בדיני שמיים חייב, שהרי גורם לו נזק, שכל אחד יעתיק שיריו ודבריו, ולא יקנו מה שעשה כדי להרוויח לחמו.

חייב קריאת המגילה בזמנה

- א. במקום שאין עשרה אלא בצירוף חולים, עדיף לקרוא את המגילה מבעוד יום [מפלג המנחה], כדי להקל עליהם שלא יתענו יותר מדאי, ובזה גם כן מקיימים הקריאה בפירסומי ניסא ואם יש עשרה בריאים, החולים והמעוברות [אם החמירו על עצמם להתענות] ישמעו קריאתה מפי אחר מבעוד יום [כיון שההיתר לקרוא מבעוד יום, ליחידים ולא לכלל הציבור], והם יברכו, והקורא להם חייב לקרוא שוב בלילה כדינה בברכותיה.
- ב. אם לא קרא המגילה בלילה, לא יקראנה אחר שעלה עמוד השחר.
- ג. אם הוא קצת אנוס, יכול לשמוע קריאת היום אחר שעלה עמוד השחר קודם הנץ החמה.
- ד. לא אמרו שקריאת המגילה נדחית מפני קבורת מת מצוה אלא כשהוא מוטל בשדה בבזיון, אבל אם הוא בעיר קוראים את המגילה תחילה ואח"כ מתעסקים בקבורתו. אפילו אם הוא מוטל בשדה בבזיון, אינו קודם לקריאת המגילה תחילה אלא כשאפשר לקרואה אחר כך.
- ה. קבורת תלמיד חכם קודמת לקריאת המגילה, ואפילו בשאר מתים, אם כבר התחילו ללוות את המת אין להפסיק כדי לקרוא את המגילה.
- ו. לא אמרו שמצוה של תורה נדחית מפני קריאת המגילה, אלא כשיש שהות לעשות שתיהן, אבל אם אי אפשר לעשות שתיהן, אין שום מצוה של תורה שנדחית מפני קריאת המגילה.
- ז. גם מילה קודמת לקריאת המגילה אם אין שהות לשתיהן.

קריאת המגילה ב"ד לחולה לקראת סיום עום תענית אסתר

- א. מי שהוא חולה קצת ואינו יכול ללכת לבית הכנסת וצריך להמתין עד אחר שקראו הקהל וקשה עליו לישיב בתענית, התיירו לו לשמוע קריאת המגילה מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה.
- ב. אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו אם התענית קשה עליו, ולצורך גדול, יכול לטעום מעט.
- ג. אפילו חולה לא יאכל קודם קריאת המגילה אלא אם כן יש חשש שיסתכן ("שתילי זתים")
- ופסק רבינו זצ"ל – נראה שאם יש לו סחרחורות או בחילות, אע"פ שאין חשש שיסתכן, יאכל קודם הקריאה, ולא יקראנה בלי שדעתו מיושבת על מה שאומר וכיוצא בזה.

ואמר רבינו זצ"ל – כתבתי הנוסח הנ"ל כי אפשר שהוא נשמר ממקור ראשון שאיני יודעו, ואפשר שענינו כמו שדרשו, ואם ריק הוא, מכם הוא ריק.

גדרי שמחת הפורים

כל דבר שיש בו פקפוק לא נהוג לשמוח בו, כגון תחפושות וכיוצא בזה וכן לחטוף הבחורים לאכול זה מזה אנו לא נהגנו כן, ואין חילוק בשטות בין פורים לשאר ימים וכל שכן להזיק אחד את חברו שיכול לתבעו לדין.

וכתב רבינו זצ"ל – "וחוששני שיש עוד לפקפק במנהגים אלו, אולי יש בהם משום "ולא תלכו בחוקות הגוים" ולפי שיש חג אצל העמים שקוראין לו "קרניבל" ועושין כך.

ואף על פי כן, נראה ששאר תחפושות שאין בהם חשש איסור, כגון לשוטר, שר, וקצין, וכיוצא בזה לילדים, מותר, אע"פ שאבותינו ורבותינו מנעו זה. וכתבתי זה לנגררים בזמננו אחר קהילות אחרות".

מתנות לאביונים

א. חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים, מתנה אחת לכל אחד.

ב. לא יתן מתנות לאביונים ממעשר כספים כי אם משלו. ואם בא להוסיף יכול להוסיף משל מעשר.

ג. מחלקים מעות פורים לקטנים בבית הכנסת ובבתים. ואפשר שמנהג זה יסודו כיון שעל ידי כך יגיע לידי הורים הצריכין וצנועין, ומסתירין את דחקם.

ד. מה שנותנין לכל הילדים, אפשר שעשו כן כדי שלא לבייש את הדחוקים, ומה שהנהיגו רבותינו שנותנים לכל התינוקות מבלי שיבקשו, הרגל נכבד הוא!

ה. בן שלוש עשרה שנה חייב מעיקר הדין ליתן מתנות לאביונים. והמנהג שיוצאין ידי חובתם במה שהאב מחלק להרבה אביונים.

ו. אשה כשהיא לבדה חייבת במתנות לאביונים כאיש, ויש אומרים שאינה חייבת.

ז. יכול האיש לשלוח מתנות לאביונים לאשה אביונה, כיון שזה דרך צדקה אין לחוש לסבלונות, דהוי מעות, וגם אין לחשוש שקידשה במעות הללו שהרי צריך שיאמר בפני שני עדים הרי את מקודשת. ח. עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן מתנות לאביונים. ויש אומרים שפטור.

ט. אין ליתן מתנות לאביונים קודם הפורים, שמא יהיו דחוקים ויאכלום קודם הפורים ולא ימצאו מה לאכול בפורים, אבל מצד הדין מותר.

י. יש לשלוח מתנות לאביונים ביום ולא בלילה.

יא. אפילו בני העיר אינם יכולים לשנות מעות פורים לצדקה אחרת, אלא בתחילה יעשו צרכי רבים, ואם נשאר מן המעות יתנו המותר לצדקה, אבל העני יכול לעשות במעות פורים מה שירצה.

יב. במקום שאין עניים, יתן מעות פורים לצדקה במקום שירצה.

משלוח מנות

א. חייב לשלוח לחבר אחד שני מנות של בשר הראוי לאכילה ואפילו שחוטים, או שתי מנות של מיני אוכלים, או שתי מנות של משקה. והוא הדין מנה אחת של מאכל ומנה אחת של משקה.

ב. נתן לשני אביונים מתנה לכל אביון ומשלוח מנות לכל אחד מהם לא יצא, כיון שמנין המתנות נתן אבל למניין האנשים לא נתן שהרי צריך להביא שתי מתנות, מתנה לכל אביון ומשלוח עם שני מנות לחבר אחד לפחות, אבל אם נתן לשלשה אביונים מתנה, ומשלוח מנות לכל אחד – יצא, אף על פי שהשלישי גם כן אביון

חשבינן ליה שנתן לו משלוח מנות אף על פי שהכל נעשה באביונות. [וצריך ליתן לאחד שני מנות ולא יועיל שיתן אפילו לאלף אנשים מנה אחת לכל אחד.]

ג. כל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח, אבל מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וְגו' שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה (רמב"ם הלכות מגילה פ"ב ה"ז), ולשון קדשו של הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הל' יח) "אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו".

ד. עני המתפרנס מן הצדקה, חייב במשלוח מנות.

ה. אם אין לו, מחליף עם חברו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים שניהם ומשלוח מנות איש לרעהו (ש"ע ושת"ז). ויש אומרים אפילו רק אחד שולח סעודתו לחברו, ואחר כך הולך לאכול עמו, שניהם יצאו ידי חובת משלוח מנות (מהרי"ץ).

ו. מי שאוכל על שולחן חברו ולא הכין לעצמו כלום, פטור מלשלוח מנות, וטוב להחמיר.

ז. מי ששלח מנות ומתנות ונאבדו או נגנבו לא נתקימה המצוה (דתקנה זו משום שמחת מקבל המתנה וכאן אין שמחה) וצריך לחזור ולשלוח פעם אחרת.

ח. אם חברו אינו רוצה לקבל המנות, או מוחל עליהן, יצא ידי חובתו.

ט. יש לשלוח מנות, ביום ולא בלילה.

נשים במשלוח מנות

א. אשה כשהיא לבדה חייבת במשלוח מנות כאיש ויש אומרים שאינה חייבת.

ב. אשה השולחת מנות לא תשלח אלא לאשה וכן האיש לא ישלח אלא לאיש. דאם יתן לאשה חוששים שיאמרו שזה סבלונות שאחר הקידושין וחישינן שמא קידשה כבר בפני עדים ואינם לפנינו, ואין לחלק בין אשת איש לבין כל אשה שאין תופסין בה קידושין.

סעודת פורים

א. מצוה להרבות בסעודת פורים [היינו ריבוי בגודל מה שמכין לסעודה זו] ובסעודה אחת יוצאים ידי חובה.

ב. אם עשה סעודה בליל ארבע עשר וכל שכן במוצאי ארבעה עשר, אינו יוצא בה ידי חובת סעודת פורים, כי חובתה ביום דווקא. ומכל מקום גם בליל ארבעה עשר ישמח וירבה קצת בסעודה.

ג. המנהג לעשות את הסעודה באמצע היום ודלא כמנהג המובא בהגהת הרמ"א שעושין הסעודה אחר מנחה. וכדרך סעודות של שמחה בשבת ויום טוב, והיינו שקודם הסעודה מסיבים על מיני פירות קליות ומשקאות, ויש גם ששרים ואחר כך סועדין. [וראה מעשה מופלא בספרו של מ"ר "אהבת המלך" עמ' קסב.]

ד. במקום שקוראים את המגילה מספק גם ביום ארבעה עשר וגם ביום חמשה עשר [כגון בכרך ספק אם הוא מוקף מימות יהושע בן נון] אין עושין סעודת פורים אלא ביום ארבעה עשר.

ה. טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר "ליהודים היתה אורה ושמחה" ודרשינן "אורה" זו תורה (רמ"א) והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודתו ("שתילי זיתים").

ו. אין צורך להשתכר, אך שותה קצת יותר מהרגלו (ובדברי הרמב"ם הל' מגילה פ"ב הל' טו), משמע שהעיקר שצריך להרדם והוא שיכור, או אפשר לומר בדבריו, שאינו צריך להשתכר יותר מדאי אלא כל שהשתכר וישן בשכרותו יצא ידי חובתו. והפוסקים כתבו שאין זה אלא למצוה ולא לעיכובא.)

דיני כתיבת המגילה

- א. כל ספר שיש בו שמות השם יתברך, אסור לכתוב אותו על עור בהמה טמאה, ומגילת אסתר אף על פי שאין בה שם, דינה כספר תורה לענין זה.
- ב. מעבדי העורות עשואם על תנאי למה שירצו לכתוב על הקלף [והטעם מחמת הדלות הגדולה לא יכלו להגביל עצמם, שמא יצטרכו לכתוב דבר אחר על הקלף, לכן עשו הכל על תנאי. ומתוך זה שנצרכו לעשות תנאי על כל קלף, מבורר כי סברו שצריך עיבוד לשמה].
- ג. המנהג הוא לשרטט כל השורות של המגילה (ואם אינה משרוטטת כלל, פסולה גם בדיעבד).
- ד. חק תוכות פסול במגילה כמו בספר תורה ואם רובה בהכשר כשירה בדיעבד.
- ה. מגילה שכתבה גוי או אפיקורוס פסולה, וכן אם כתבה מחלל שבת בפרהסייה וכל עובר להכעיס דינו כגוי ופסולה.
- ו. מגילה שנכתבה ביד שמאל, יש להכשירה בדיעבד [והיינו כגון שלא ידע אלא רק עכשיו שנכתבה בשמאל ואין לו אחרת].
- ז. כל פרשיותיה של מגילת אסתר סתומות הן. ויש חילוקים בין מסורת רבותינו לנוסחאות אחרות. פרשה ראשונה היא בפסוק "ביום השביעי", ולא בפסוק "גם ושתי המלכה". שאר פרשיות שהן, "ויאמר המלך לחכמים", "ויאמר ממוכן", "אחר הדברים האלה פֶּשֶׁךְ", "איש יהודי", "בימים ההם", "אחר הדברים האלה גדל", "ויאמר המן למלך", "ומרדכי ידע", "בלילה ההוא נדדה", "ויאמר המלך וכו'", "נה בית המן", "ומרדכי יצא", "ותכתב אסתר", "וישם המלך", כולן כמסורת כל הקהילות (אבל יש כת"י וכו' עיין ב"עריכת שולחן" סימן תרצ"א אות ו' חלק ט').
- ח. העיד מהרי"ץ: בדורות קדמונים לא היו כותבים עשרת בני המן בדף בפני עצמו, אלא כותבים אותם כדינם בתחילת הדף, ותחתיהם כותבים שיטת אחרות, ומלשון מהרי"ץ שם נראה כי כבר בימיו נשתקע מנהג זה.
- ט. "ויר" של "ויזתא" מושכים ב'קריאתו'. וב'כתיבתו', יש מגילות שכתוב באות גדולה, ויש שכתוב כשאר כל ה"וויך".
- י. שליח ציבור שאינו בקי בנגינה בעל פה ואין שם מי שיודע להקרות לו המגילה מותר לכתוב הטעמים במגילה, ואם אין הטעמים במגילה מותר לקרותה בלא טעמים.
- יא. מגילה שהחסרות והיתירות בה אינן כדין, כשרה בדיעבד [והיינו באופן שאין לו מגילה אחרת או שכבר קרא בה].
- יב. התיג מצאנו במגילות שלא הקפידו עליו הראשונים, ובדורות מאוחרים נהגו הכל לתייגה.
- יג. במגילות ישנות לא השאירו בסופן אלא מעט גליון חלק, וכן בתחילתו, ועתה נוהגים להניח בזה וזוה שיעור של דף, והכל אין נוהגים לגלול המגילה על מקל כמו שעושים לספר תורה.
- יד. במגילות ישנות לא נמצא שכתבו "וויך" בתחילת כל עמוד, ולא תיבות "המלך" ובדורות האחרונים הרוב נהגו לכתוב בראש כל עמוד "המלך" ובראש עמוד האחרון "המלכה", והוא העמוד הקצר מכולם.
- טז. בערב שבת אע"פ שממנחה גדולה ולמעלה אין עושים מלאכה וכו', אבל כל עיסוק שהוא לדבר מצוה מותר, וכגון לכתוב מגילת אסתר לעצמו וכיוצא ב'וכו' (ח"ג עמ' נז).

דיני הספד ואבלות בפורים

- א. המנהג המקובל מדור דור, שאם יש נפטר בפורים, אומרים "צידיק הדין", וכן שבחים ובקשת רחמים, ועושים לו "מעמד" ומושב אפילו בסגנון המעורר לבכי. במה דברים אמורים כשאין מקוננים ומטפחים כדרך כל הספד, שאסור לכל אדם. ולתלמיד חכם בפניו מותר להספיד גם באופן שבוכים ומבכים.

- ז. "מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה דף ז ע"ב).
- לפי מנהגינו וכדלהלן יובן בפשיטות שבשעה ששותה יין וְשָׁכַר יותר מכדי הרגלו מצוי שיתבלבל ויחליף, ומעשים בכל יום יוכיחו זאת. וחכמים נתנו שיעור להשתכרות כשיתבלבל בבואו לשנות בפעם השניה וכדלהלן.
- ח. בשעת שתית יין וְשָׁכַר, על לגימה ראשונה אומר "ארור המן" והמסובים עונים "ברוך מרדכי". על לגימה שניה אומר "ארורה זרש" ועונים "ברוכה אסתר" וכן כולם כמו לאחר קריאת מגילה. ולאחר שהזכיר הכל בדרך הזו ומהפך ואומר "ברוך מרדכי" ועונים "ארור המן" וכן כולם, על זה הסדר, לבד ממאמר "וגם חרבונה זכור לטוב" שאין מזכירים אותו אלא לאחר קריאת המגילה בלבד.

פורים שְׁחַל להיות במוציא שבת

- א. אם חל פורים במוציא שבת מברכים על הנר ברכת "בורא מאורי האש" וקוראים את המגילה ולאחריה אומרים "ויהי נועם", "ואתה קדוש", ואחר כך מבדילים על הכוס. ויש נוהגים להקדים "ויהי נועם" ואחר כך "מאורי האש" ואחר כך קריאת המגילה ולאחריה "ואתה קדוש".
- וכתב מהרי"ץ שהנוהגים לומר "ויהי נועם" "ואתה קדוש" עד הסוף וקדיש, ואחר כך קוראים את המגילה ומבדילים, אין מוחים בידם.
- ב. כשחל פורים במוציא שבת מותר לטלטל המגילה בשבת [שהרי אפשר לקרות בה בשבת, דאסתר ברוח הקודש נאמרה, ולמה יגרע משאר כתובים. ולטלטול ארבע אמות ברשות הרבים לא חוששים כיון שבשבת עדיין אין חיוב לקרות (מהרי"ץ)].
- ג. אם חל פורים במוציא שבת ונמשכה סעודה שלישית עד הלילה, אומר בברכת המזון "רצה והחליצנו" ואינו אומר "על הנסים" אפילו אכל פת גם בלילה. שהרי סעודה שלישית באה משום שבת ולא משום פורים.

התפילות וברכת המזון בפורים

- א. ארבעה עשר וחמישה עשר של אדר ראשון ושל אדר שני, אסורים בהספד ותענית. ונהגו שלא ליפול בהם על פניהם. וממילא אין אומרים וידי ותחנונים ולא "אל ארך אפיים" בהוצאת ספר תורה, אלא "יהי ה' אלהינו עמו" וכו', ולא "למנצח יענך" וגו', ולא "תפלה לדוד" (לנוהגים לאמרו). ואם חל בשבת אין אומרים "צדקתך" וכן ביום שלפניהם אין נופלין על פניהם במנחה, ואם הוא שבת אין אומרים "צדקתך".
- ב. בפורים בלילה וביום אומר "על הנסים" בברכת המזון ובתפילה. ואם שכח לאומרו אין מחזירין אותו, אבל אם נזכר ועדיין לא סיים אותה ברכה, ואפילו נזכר בין "אתה" ל"השם" חוזר.
- ג. יש אומרים שאם שכח לומר "על הנסים" בברכת המזון, כשמגיע ל"הרחמן" יאמר "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר וכו'". (וכתב ה"שתילי זתים" (תרפ"ב ס"ק ג) וכן אם שכח בתפילה, אחר שגמר התפילה, יכול לומר בלשון בקשה "תעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי" וכו').
- ד. מנהגנו לומר בברכת המזון בחול "מגדיל" ובשבת ויום טוב וראש חודש וחול המועד "מגדול", ויש נהגו שגם בחנוכה ובפורים אומרים "מגדול".
- ה. היה אוכל ויצא פורים אומר בברכת המזון "על הנסים" [שהולכים אחר תחילת הסעודה].
- ו. אין מנהגינו להסדיר תחילה נוסח "על הנסים" כמו שמסדירים תפילות המועדים.
- ז. בברכת מעין שלוש לא מזכירים מעין המאורע בחנוכה ופורים.

ב. כל דברי אבילות נוהגים בפורים, ומנחמים אותו, ואינו יוצא מפתח ביתו, אלא שנחלקו האחרונים אם מותר לו ללכת לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה, או קורא במקומו, שמהר"ץ כתב שאינו יוצא מביתו. והרב "שתילי זתים" כתב שהולך לבית הכנסת. ופשוט שאם יש עשרה וכל שכן יותר מעשרה שמתפללים בביתו, אינו יוצא מביתו,

ג. אף על פי שהאבילות נוהגת בפורים, אפילו האבל אין לו לעלות לקבר ביום השביעי אם חל בו פורים, שכיון שנפסקה אבילותו מדין מקצת היום ככולו, אם כן הוא ליה יום זה כיום משתה ושמחה של כל אדם.

ד. אָבֵל חייב בכל המצוות ועל כן חייב במצות משלוח מנות ומתנות לאביונים אבל אין לשלוח לו, כיון שזה נראה שמשמחו. ואם האבל עני אפשר לשלוח לו.

ה. כיון שמנהגינו בכל ימי האבלות שבאים ומנחמים וסועדים ושותים יין וכו', יכולים האבלים והמנחמים לכיין בזה גם לצאת ידי חובת מצות סעודה בפורים, ואם לא באו לו מנחמים עם סעודה, יכול לסעוד סעודת פורים משלו, ואין זה נחשב שמחה.

ו. מי שמתו מוטל לפניו בליל פורים ואינו רוצה לקברו עכשיו, חייב במקרא מגילה, וביום פורים נכון לקבור המת קודם זמן התפילה, כדי שיקרא האבל מגילה עם הציבור. ואם אי אפשר לקבורו קודם זמן התפילה קוראים תחילה הציבור מגילה, ואחר כך קוברים אותו.

אך האונן עצמו פטור ממקרא מגילה וכמו שפטור משאר המצוות. ז. אפילו בערב פורים אסור ללכת לבית הקברות בתום אבילות שבעה, שלא יחשבו העולם שהאבילות נפסקת מחמת פורים, וכל שכן שאסור לילך אז ליום "יארציט" וכיוצא ב.

ח. אם אין בעיר אלא האָבֵל עם אָחֵר, חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות, אלא אם כן מחל האבל על מנתו.

ט. מותר לשלוח מנות הוא לאחרים ואחרים לו תוך שנים עשר חודש על אביו או על אמו.

תענית בפורים

א. אין גוזרים תענית על הציבור בפורים.

ב. המתענה בפורים צריך לחזור ולהתענות למחרת, תענית לתעניתו לכפר על כך שהתענה ביום קודש זה.

ג. תלמיד חכם שצריך להתענות תענית לתעניתו, מוטב שילמוד תורה כל היום, כי מה שהתענית אינו יכול לכפר, דברי תורה מכפרים.

ד. מי שנדר בלשון "הרי עלי תענית כך וכך ימים" ואירע בו פורים, צריך התרת חכם (עין ש"ע תק"ע א), ולדעת רבינו הרמב"ם נדרו בטל ואינו צריך התרה [מפני שהוא מדרבנן ודבריהם צריכים חזק ושלא יזלו בהם].

ה. מי שנדר להתענות סך ימים ואמר חוץ מיום טוב, פורים אינו בכלל, לפי שאין דרך לקרותו יום טוב. ואם אמר שדעתו היתה גם על פורים הולכים אחריו ואינו חייב להתענות בהם.

ו. אם נשבע להתענות בפורים חלה השבועה (ש"ע ושה"ז), ולהרמב"ם לא חלה.

מלאכה בפורים

א. הכל נוהגים שלא לעשות מלאכה בפורים, בין מלאכת יד בין חנונות ופרקמטיא ויש מקום שמוכרי צרכי פורים נהגו לפתוח חנויותיהם בפורים לצורך כך.

ב. העושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. ופירש הרב "שתילי זתים": פירוש 'לעולם' היינו אף אם יש לו ריוח מזו יהיה לו הפסד כנגדו ממקום אחר (ט"ז) עכ"ל.

וביאר רבינו זצ"ל – הא דנקטו "אינו רואה סימן ברכה" ולא נקטו אינו רואה ברכה, לאשמוענן יסוד, שאם יש לאדם התמדה בריוחיו, זהו הסימן שיש לו ברכה, אבל אם עולה ונופל וכו' אין זו ברכה.

לתועלת הכלל צירפנו פסקי הלכות מרבינו זצ"ל המצויות בפורים

ברכת הטוב והמטיב על היין

א. הביאו להם יין אָחֵר, אינו מברך עליו בורא פרי הגפן, כי כבר נפטר בברכת היין הראשון, אבל מברך עליו "ברוך וכו' הטוב והמטיב", אף על פי שאין לו עוד מהיין הראשון, והטעם, שהרי מכל מקום ריבוי הוא [ועיין סוף סעיף ד].

ב. מברך על השני "הטוב והמטיב" אפילו שניהם היו מונחים לפניו מתחלה ואינו יודע איזה מהם חשוב יותר [דלא כרמ"א שסובר שמברך דוקא אם לא היו לפנייה שני היינות מתחילה].

ג. הביאו להם הרבה מיני יין, מברך על כוס וכוס "הטוב והמטיב" [וזו מעיקר הדין. אמנם כיון שיכול לכיין לפטור כל שאר היינות, לפיכך טוב להסיר שאר היינות מעל השולחן כשמברך "הטוב והמטיב" כדי שיוכל לחזור ולברך עליהם "הטוב והמטיב"].

ד. אם הביאו לפנייה שני יינות טובים אלא שאחד משובח מחברו, כיון שיש בזה מחלוקת, לצאת מספק, יסלק אחד מהם בשעה שמברך על הראשון "בורא פרי הגפן", כדי שיוכל לברך עליו אחר כך "הטוב והמטיב" [דלא כדעת רבינו הרמב"ם הסובר שאין לברך "הטוב והמטיב" אלא על שני מיני יין, אבל אם הם ממין אחד, אפילו שהשני משובח מחבירו אינו מברך עליו "הטוב והמטיב", ופסקו רבותינו ה"שתילי זתים" ומהר"ץ כדעת מרן השולחן ערוך, דעל כל שינוי מברכים, כל שאינו יודע שהאחרון גרוע מהראשון].

ה. הביאו לפניו שני יינות וידוע לו שאחד טוב ואחד גרוע ממנו אפילו מעט, יברך "בורא פרי הגפן" על הטוב ופטר השני, ועל הגרוע אינו מברך "הטוב והמטיב".

ו. אין לברך "הטוב והמטיב" אלא אם כן יש אָחֵר שותה עמו, כי פירוש ברכת "הטוב והמטיב", הטוב לו והמטיב לחבירו. ועל כן אם הביאו לו יין אָחֵר בתוך הסעודה ואינו נותן ממנו לאחרים אינו מברך ה"טוב והמטיב", דחשיב יחיד שאינו מברך.

ז. אם אינם מסובים בסעודה אחת, אף ששניהם שותים מיין זה, אין לברך "הטוב והמטיב" [והטעם כנזכר בסעיף ו', וכיון שאינם שותפים בסעודה, לא נחשב שהם שותפין ביין].

ח. אם בעל הבית נותן הקנקן על השולחן כמו בסעודות גדולות, אם כן כולן שווין לטובה, והרי זה כאילו יש לאורחים חלק בו ומברכין הטוב והמטיב, ואם אין שותין כאחד, רק כל אחד בחדר אחר, פשוט שאין לברך.

ט. האורח מברך "הטוב והמטיב" שאע"פ שאינו שלו, מברך על שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות. וכיון שבעל הבית הביאו על דעת שישתוהו הוא והאורח, הוי של שניהם. וכן בעל הבית השותה עמו מברך "הטוב והמטיב".

סיפר רבינו זצ"ל: "מעשה היה שהתארח אצלי מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול זלה"ה בעל ה"אור לציון" ובירך "הטוב והמטיב" על יין אחר משובח יותר שהבאתי לו".

י. שניים שהיו שותים יין, ויש להם שני יינות, בין אם שתו שניהם מהיין הראשון ומהשני לא שתה אלא אחד מהם, בין אם שתו מהשני ומהראשון לא שתה אלא אחד מהם, אין לברך "הטוב והמטיב", משום שיש ספק אם צריך לברך, וספק ברכות להקל.

דיני יין פוטר שאר משקין, ודין יין ושאר משקין בסעודה

- א. יין פוטר כל מיני משקין אפילו מברכה ראשונה, במה דברים אמורים, שקבע עצמו לשתות יין. אבל אם רק שותה ממנו מעט יש אומרים שאינו פוטר שאר משקין, ויש אומרים שיין פוטר כל מיני משקין אפילו לא קבע עצמו לשתות יין (מהרי"ץ).
- ב. אם קבע לשתות יין ואחר שבירך "בורא פרי הגפן" הביאו לפניו שאר משקין ברכת היין פוטרת שאר משקין, בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה.
- ג. אם בשעה שבירך על היין היו שאר משקין לפניו, אפילו שותה מן היין רק דרך עראי פוטר שאר המשקין. אבל אם לאחר שבירך על היין הביאו לפניו שאר משקין, צריך לברך עליהם ברכה ראשונה ואחרונה.
- ד. הביאו לו יין לשתות קודם סעודה מפני הסעודה, אפילו בדרך עראי ודבר מועט, פוטר שאר משקין, כיון שבא מחמת הסעודה, כאילו בא בתוך הסעודה ואין צריך קביעות.
- ה. יין של קידוש אפילו דעתו שלא לשתות ממנו עוד אחר הקידוש, ואפילו הוא יין צמוקים, שאין דרך לשתות עוד ממנו פוטר שאר כל משקין, כיון שלצורך סעודה הוא בא הוי התחלת סעודה וכיון שעושין ממנו עיקר שמקדשין עליו, הוי ליה שְׁכָר ושאר משקין טפלים לגביו ונפטרים בברכתו.
- ו. לעולם, כל שמכוין לפטור שאר משקין, אפילו לא היו לפניו, בין בקידוש בין בהבדלה בין בכוס ברכת המזון בין בכוס ברכת אירוסין ונישואין וכדומה, פוטר.
- ז. הקפה שדרך להביאו בסעודות גדולות לאחר שבירך על הכוס של ברכת המזון, אין ראוי לברך עליה ברכה ראשונה כל שלא בירך ברכה אחרונה על הכוס שהרי יין פוטר כל מיני משקין וכיון שהרגילות בכך והמנהג על דעת המארח והיו מגישים הקפה מיד חשיב שפיר כאילו כיון בדעתו לפטור הקפה, ויש מדקדקים – לברך "שהכל" על דבר מאכל שאינו נפטר בברכת היין, ולכוין לפטור הקפה, או לשמוע ברכת "שהכל" מאדם אחר שלא שתה מהיין, לצאת אליבא דהרמב"ם הסובר שיין אינו פוטר כל מיני משקין.
- ח. מי שהפסיק בשיחה קודם שיטעום מן היין של קידוש, אפילו שהשיחה היתה אחרי שכבר טעם המקדש, אף על פי שיצא ידי חובת קידוש, מכל מקום אינו נפטר מלברך על שאר משקין, כיון שפטור שאר משקין הוא מחמת ברכת היין, ומאחר שאם ירצה לשתות יין יצטרך לחזור ולברך, אי אפשר שיפטור שאר משקין.
- ט. יין ששותים בתוך הסעודה, ואפילו יין ששותים אחרי גמר הסעודה לפני ברכת המזון [כיון שאין אנו מושכין ידינו מהפת עד שמברכין ברכת המזון], הכל נפטר בברכת היין שלפני הסעודה.
- י. גם אם לא שתה יין לפני הסעודה, אם שתה בתוך הסעודה, מברך עליו ופוטר כל מה שישתה אפילו אחרי גמר הסעודה לפני ברכת המזון. ואע"פ שיין שאחר הסעודה בא כדי לשתותו ויין שבתוך הסעודה בא לשרות המאכל, מ"מ סעודה אחת היא, כיון שאין אנו מושכים ידינו מהפת עד שמברכין ברכת המזון.
- יא. אין לברך ברכה אחרונה על היין ששתו לפני הסעודה מחמת הסעודה, ולא על היין ששותים אחרי הסעודה לפני ברכת המזון, וכל שכן שאין לברך על היין ששתו בתוך הסעודה, כי ברכת המזון פוטרת הכל.
- יב. אפילו אין לו יין, אם אין דרכו לסעוד בלא שתייה, אינו מברך על המים ששותה בתוך הסעודה, כי הם באים מחמת הסעודה, והרוצה לצאת ידי כל הדעות, ישתה מים לפני הסעודה במקום שסועד, ויברך עליהם "שהכל" ויתכוין על דעת לשתות בתוך הסעודה.

דיני ברכת הַשְּׁכָר

- א. משקה "ערק" אין לברך עליו בתוך הסעודה, שהרי הוא בא להמשיך תאות המאכל וחשוב כבא מחמת הסעודה.
- ב. "ערק" ששותה אחרי הסעודה, לפני ברכת המזון, צריך לברך עליו, שאינו דומה ליין שבא מחמת הסעודה אלא הוי לצורך סעודה אחרת ושותהו כדי לעכל מה שאכל כבר.
- ג. על ה"ערק" אין מברכים ברכה אחרונה והוא כדין קפה חם ששותין אותו לאט לאט, ויש שהות מתחילת השתיה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית ולא מברכים עליו ברכה אחרונה.

ברכה ועניינת אמן בתוך הסעודה

- א. כשמביאים יין בתוך הסעודה צריך לברך בלחש, לפי שאסור לחבירו לענות אמן, משום סכנה, שחוששים שמא יקדים קנה לוושט [ובמנהגי דרך ארץ בסעודה כתב רבינו זצ"ל טעם נוסף לא לדבר בסעודה, שמא יתיז מפיו דבר לחבירו וימאסו, וכתב שם עוד, שאם יפסיק לאכול כדי לדבר עם חבירו, שרי, ובפרט לדברי תורה].
- ב. אפילו אם חבירו יעביר המאכל לצד השני של פיו ופינה בית הבליעה, נוהגים לא לברך בקול רם [דלא פלוג רבנן].
- ג. המברך על היין בתוך הסעודה בקול רם, ומכוין להוציא את חבירו וחבירו מתכוין לצאת, לא יצא ידי חובתו. לפי שרוצה להוציא את חבירו שלא על פי דין חכמים שאסרו לברך בקול רם בתוך הסעודה.
- ד. הערת העורך – למנהגינו כשמקיימים "עד דלא ידע" תוך כדי סעודה בשתיית יין כשאומר "ארור המן" והמסובים עונים "ברוך מרדכי" וגו' וכן להיפך, אין חשש הנ"ל כלל, שהרי מקיימים זאת כשאין מאכל בפה, ומלכתחילה כל המסובים מזומנים לזה.

דין שיכור בברכת המזון.

נשתכר כל כך ועדיין יכול לדבר לפני המלך אלא שלא יכול לדבר כראוי, יכול לברך ברכת המזון. אבל שיכור שאינו יכול לדבר בפני המלך, אסור לו לברך ברכת המזון.

דין שתוי ושיכור בתפילה

- א. אם שתה רביעית יין בבת אחת ושלא בתוך הסעודה, אל יתפלל עד שיסיר את יינו. ואם עבר והתפלל, בדיעבד תפילתו תפילה.
- ב. אם שתה יותר מרביעית, אם אינו יכול לדבר בפני מלך, תפילתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל כשיסור יינו מעליו. ואם עבר זמן התפילה מתפלל תפילת תשלומין. והטעם, לפי ששוגג הוא, שהיה סובר שיוכל לדבר, אלא שיינו המשיכו (ופרטי תפילת תשלומים עיין שו"ע ר"עריכת שולחן" סימן קח).
- ג. אם התחיל בשתיה לאחר שהגיע זמן תפילה או אפילו סמוך לה, מזיד הוא ואין לה תשלומין.
- ד. אם היה סבור שיהיה לו אחר כך זמן להתפלל, הרי הוא אנוס ויש לה תשלומין.
- ה. אם נשתכר ויודע בבירור שלא יוכל להפיג יינו מעליו עד שיעבור זמן תפילה, אין לך מזיד גדול מזה, ואין לה תשלומין.
- ו. מי שאינו מתפלל בשעת שיכרות, ניצול מכל צרה.
- ז. שתה יין בתוך סעודתו ואפילו כדי רביעית, יכול להתפלל אפילו לכתחילה, וכן הוא המנהג שנוהגים להתפלל אחרי סעודות של מצוה, ואין ממתנינים עד שיסור יינם, ופשוט דהיינו משום שאין משתכרין בתוך הסעודה. [ולמנהגינו שמתפללין מנחה אחרי סעודת פורים, צריך לומר, א' – בשתיית יין למנהגינו לא משתכרים אלא רק שותה קצת יותר מהרגיל; ב' – עיקר שתיית יין תוך כדי אכילה ואז מקיים למנהגינו "עד דלא ידע" וכו', כשאומר "ארור המן" והמסובים

שתי אפילו כדי רביעית בתוך הסעודה יכול להתפלל אפילו לכתחילה, והיינו, כי הוא שיעור השתכרות קלה מאוד – הערת העורך וע"פ דברי רבינו זצ"ל.

עונים "ברוך מרדכי" וכו', ואח"כ אומרו בהיפוך. ובשעה ששונה יותר מרגילות שכיח שיתבלבל ויחליף. וחכמים נתנו שיעור להשתכרות כשיתבלבל בבואו לשנות בפעם השניה. והרי מבואר וכדלעיל שאם

דברי אגדה

מאת מרן הגאון הגדול רבי שלמה קורח זצ"ל

"הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ". וכך בכל דור העומדים עלינו לכולותינו, אינם עושים כל הרע לנו מבלי שיכתבו ויחברו ספרים כמה חשוב והגייוני לעשות לעם היהודי, כפי שנדמה להם שיש לעשות להנצל כאילו ממנו, או כאילו להקדים רפואתם למכתם" (הובא בספרו של מו"ר י"ש בורא עולם" עמ' ג).

גדר מצוות מחית עמלק

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתך ממצרים". "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כה יז-יט).

כתב הרמב"ם וז"ל "לא תשכח", מצוות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר "תמחה את זכר עמלק", ומצוות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים וכו' עכ"ל עי"ש. לזכור תמיד, משמע, שמצווה לזכור כל הזמן, יום ביומו, ולא רק בשבת זכור, פורים או בזמן קריאת פסוקים אלו, ויש כאן ב' מצוות א', למחות זכרו, ב' לזכור מעשיו הרעים.

וזכרם לא יסוף מזרעם

כתב רבינו הרמב"ם בסוף הל' מגילה וזה לשונו: כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר "כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני", ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם" עכ"ל.

והראב"ד בהשגותיו שם כתב וזה לשונו: לא יבטל דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו לימוד אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרותה בציבור עכ"ל.

וכתב על זה הרב המגיד שם, וזה לשונו: במדרש, ויש כאן השגה, ואם כוונתו כפשוטו לימות המשיח, האמת יראה את דרכו עכ"ל.

הקרקע ומפספטים כדרך השיכורים והיה מביט עליהם, דעתו בדוחה עליו, ופניו אורו משמחתה של מצוה".

בכל דור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מעילנו מידם

מו"ז מוהר"ר עמרם קורח זלה"ה היה אומר כי כל הרעה משום שכל צורר בכל דור חשב שאכן הוא יצליח לכלות את ישראל, ואינו רוצה ללמוד ממי שקדמחו שלא עלתה בידם, משום שהוא מדמה כי הוא יחכם יותר מהם כי לא עשו בחכמה כפי שהוא יעשה וכו'.

ואחד זמן מצאתי מפורש (בוי"ק פ' כ"ז יא) אמר ר' לוי, אוי להם לרשעים שהם מתעסקים בעצות על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אומר, שוטה היה קין וכו', פרעה אמר שוטה היה עשו וכו', המן אומר, שוטה היה פרעה וכו' עש"ב (הובא באגרת "עריכת שולחן" למ"ד).

יסוד לכל המצוות – אמת

ויסוד לכל העבירות – השקר

"עולם הבא הוא עולם האמת מחמת שאין שם דמיונות הטעיה, והכל נראה כמו שהוא, ורמזו במה שאמרו, עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה, אמר לו, בני, עולם ברור ראיתי (פסחים נ ע"א). הוי אומר, האמונה בבורא יתברך לעד וקיום תורתנו הקדושה, מאפשרת לנו שכל מעשינו יהיו נצחיים ומציאות קיימת כפי שצריכה ותיראה בעולם האמת הברור.

לפי"ז השקר הוא היסוד לכל העבירות, אדם שגונב, מכה ונואף ורוצח וכל הרע שיעשה יסודם הילכדות בשקר, שהרי מקדים לעצמו מחשבות שמוותר לו לעשות הכל בטענות שקר כי אין שום אדם ויהא הצורר והרשע הגדול אינו עושה מה שהוא עושה אלא אם כן קבע בדעתו צדקת מעשיו. והמן הרשע לא יכול לקבל הסכמת אחשורוש בלי שיתן לו טענות להצדיק רצינו "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שווה להניחם" (מגילת אסתר ג' ח) גם פרעה הרשע לא עשה מה שעשה, עד שלא ראה בדמיונו טעם לדבריו,

רמז למצוות פורים במגילה

"ונראה כי מה שנהגו לכתוב במגילה וגם חרבונו זל"ט בראשי תיבות, לפי שמשמעות המילה "זל"ט" בשפת אנשי המקום היא מעות. לרמזו מעות פורים.

ועיקר הטעם שכותבים זל"ט ולא ז"ל כפי שנהוג, מפני שאם היו כותבים ז"ל, היה מתפרש גם זכרונו לתחיה, או זכרונו לברכה, והלא חרבונו אינו יהודי, וחכמים דקדקו לומר לטוב בלבד, ורק גבי צדיק נאמר זכר צדיק לברכה.

ועמוק מזה אפשר שביקשו רבותינו לרמזו בזה כי יש מי שסובר שחרבונו שנוצר במעשה כאן, הוא אליהו הנביא שנדמה לחרבונו, כדאיתא באסתר רבה פרשה י' אות ט', וז"ל, מה עשה אליהו זכור לטוב, נדמה לחרבונו ואמר לו, אדוני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי וגו'. דאמר רבי פנחס, צריך לומר חרבונו זכור לטוב וכו', עי"ש.

לכן כתבו זל"ט, שעולה בגמטריא "אליה", שמספר כל אחד מהם הוא ארבעים ושש. וכפי שחכמי התלמוד רבות רמזו בגימטריאות כגון תרי"ג מצות (לבר "אנכי ולא יהיה לך שמפי הגבורה" שמענו) בגימטריא תורה, כדאיתא במסכת מכות (דף כג א) או בפסוק עם לבן גרתי (בראשית לב, ה) שדרשו חז"ל תרי"ג מצות שמרתי, כמנין גרתי, כמו שהביא רש"י שם. ואע"פ שאיני בקיא למצוא גמטריאות, בזה החקוני רעיוני בזכות רבותי נע"ג".

טעם שכותבים תיבת "המלך" בראש כל דף

ביאר רבינו זצ"ל שבמגילה אינו מדרך הסוד שהרי שם שמים שהוא היסוד והסוד העיקרי לא נזכר בה כל שכן שאר סודות, אלא הפשט הוא שאין זה אלא ליופי המגילה, וכמדומני ששמעתי טעם זה בקטנותי ממו"ז מהר"ר עמרם קורח זלה"ה.

חייב איניש לבסומי

א. אין צורך להשתכר, אך שותה קצת יותר מהרגלו.

סיפר רבינו זצ"ל, "זוכרני בישיבתו של מו' הגר"א קוטלר זלה"ה היו התלמידים משתכרים ובאים לפניו מתנודדים משכרות ומשתטחים על

ערך הרב אוריאל צדוק שליט"א נכד מרן זצ"ל.

לעילוי נשמת מורינו ורבינו מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל

כל הזכויות שמורות. לתרומות והנצחות 054.8451734